HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul, Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 6 İkincikânun 1936 Sayı : 63

BÜYÜLER HAKKINDA

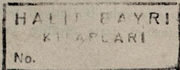
Eşya ve ruhlar üzerinde tasarruf için büyü yapmak veya yaptırmak, her yerde olduğu gibi, eskiden memleketimizde de taammüm etmiş bir âdetti. Evine merbut olmıyan zevci ailesine bağlamak, zevcesine ve çocuklarına karşı sert davranan erkeği yumuşatmak, bir kadını bir erkeğe, yahut bir erkeği bir kadına ısındırmak, gurbette olan bir ferdin yuvasına avdetini temin etmek, kaybolmuş eşyayı bulmak, düşmanı yenmek, kısmeti bağlı olanın kısmetini çözmek, bir kimseyi diğer birinden soutmak ve ayırmak gibi hususlarda hemen daima müracaat edilen vasıtalardan biri, belki en mühimmi büyü idi. Bu cihetle İstanbulda ve Anadoluda büyücülük bir san'at, bir meslek haline gelmiş, bununla uğraşanlar, cahil tabakanın meçhul ve mevhum kuvvetlerden istimdat için gösterdiği arzu ve tehalükten istifade ederek servet kazanmış, refaha mezhar olmuştu. Bundan başka büyücüler, birçok insanların hürmetini celbetmiş, cemiyet içinde bir lüzumlu unsur gibi yüksek mevkilere çıkarılmış, müstesna payelere lâyık görülmüştü. Hasılı büyü, eskiden herhangi bir fena vaziyete düşen kimseyi müşküllerden kurtaran, halâsa kavuşturan bir âmil, safdil halkın inandığı, kıymet verdiği, her başı sıkıldığı zaman istiane ettiği bir deva, büyücüler ise, bu devayı hazırlıyan, o vesile ile kendilerinden yardım bekleyenleri bir asılsız teselli ile gûya avutan azizlerdi. Mamafih halk, byüden daima korkardı. Büyülenmek, büyüye uğramak, herkesin nazarında en büyük felâket demekti. Hattâ « büyüye inanmak hak, büyü yapan kâfirdir. » şeklinde bir de söz vardı. Bunun için, kat'î lüzum görülmedikçe büyü yapanla temas edilmez, büyücünün evine sık sık gidilmez, zaruret neticesinde gidilse bile, çocuklar götürülmez, uzun uzadıya oturulmaz, kapı eşiklerinden atlanırken, herhangi bir tehlikeden korunmak maksadile dualar okunurdu. Bu ihtiyati tedbirler dışında, büyüye uğrayanların, büyünün tesirini izale niyetile tevessül

ettikleri bazı çareler de vardı: Değirmen dolabından sıçrayan su ile yıkanıp abdest almak, deniz aşırı bir yere gitmek, nehir, ırmak, çay gibi küçük, büyük akar su üzerinden geçmek, kirpi kanı içmek, okunmak, tütsülenmek, yahut mukabil büyü yaptırmak, yani büyüyü büyü ile bozmak bu çarelerin başlıcalarından sayılırdı.

Halkı böyle hem çeken, hem korkutan büyünün mahiyeti ne idi? Bunu, birkaç sene önce tesadüfen tanıdığım, hatırımda kaldığına göre Tophane taraflarında oturan « Sıdıka » namında ihtiyar bir kadının delâletile öğrendim. Sıdıka, takriben, atmış yaşında olup tam manasile ümmî, fakat aynı zamanda açıkgöz bir kadındır. Umumî harp içinde ölen kocası, hocalık, yani üfürükçülük yapar, muska verir, o suretle evini geçindirirmiş. Sıdıka bir taraftan söz arasında yukarıda naklettiğim malûmatı verirken, diğer taraftan da kocasından kalmış birkaç yazma kitap gösterdi. Bunlardan merak ve alâkamı celbeden birini satın almak istedim. İhtiyar kadın kitabı bana vermekte tereddüt etmedi. Bu, büyülerden, tılsımlardan, halk ilâçlarından bâhis, fena bir nesihle yazılmış küçük bir mecmua idi. İşte bana büyü hakkında fikir veren, büyülerin mahiyeti etrafında beni az, çok tenvir eden ilk eser budur.

Bu kitapta muhtelif işler için tatbik olunan kırk dokuz büyü vardır. Bunlardan on yedisi aşk ve muhabbet, beşi kaçağın avdeti, dördü dil bağlamak, üçü gurbette olan kimsenin avdetini temin etmek, üçü bir kimseyi diğer birinden soutmak ve ayırmak, ikisi baş çözmek, ikisi çalınan eşyayı bulup çıkarmak, biri mücrimi takipten kurtarmak, biri uyku bağlamak, biri düşmanı yenmek, biri sütü az lohusanın sütünü çoğaltmak, biri baht açmak, biri herhangi bir sırrı keşfetmek, biri murat husulü, biri bir kimseyi itaat ve inkıyat altına almak, biri adam öldürmek, biri çocuğu olmıyan karı kocayı evlâda nail etmek, biri bir kimseyi süründürmek, biri Hızırın yardımını kazanmak, biri de kayıptan haber almak içindir.

Eskiden memleketimizde tatbik olunan büyüler, herhalde bunlardan ibaret olmasa gerektir. Bütün büyüleri tesbit ve tasnif etmek, Halk Bilgisile iştigal edenlere düşen işlerden biri olduğuna göre arkadaşlarımızdan bir kısmının yakında buna teşebbüs edeceğini, bu yolda usul dairesinde çalışarak bakir ve mebzûl malzeme eldeetmeğe muvaffak olacağını tabiî ve muhakkak addetmekteyiz. Biz bu yeni mesaiye basit bir mukaddeme olmak üzere elimizde mevcut büyülerden şimdilik bir kısmını oldukları gibi neşrediyoruz.

I.

AŞK VE MUHABBETE AİT BÜYÜLER

1

Muhabbet için yedi pare etmek üzerine yazup bir ite yedüre. Eğer dişi ise dişi ite yedüre. Eğer erkek ise erkek ite yedüre.

عاطاطا . فطما طاطا . سر الله .

فهم لمطظ . لططاناس

2

Muhabbet için kırk tane bakla alasın. On baklaya ya Hannan yazasın. On baklaya ya Mennan yazasın ve on baklaya ya Deyyan yazasın ve onuna dahi ya Sultan yazasın. Ve her bir baklaya birer kerre آمن الرسول okuyup üfürüp ocağa bırakasın. Filân bin filân benim aşkımdan yansun nice bunlar yanarsa diyesin. Kırk tamam olıcak elbette gele. Amma galip olur. Üç ihlâs ve üç salâvatı şerife okuyasın.

3

Eğer dilersinki bir kişiyi kendüne âşık kılasın. İşbu adları geyik derisine yazasın. Azine günü evvel saatte andan sonra yatsu namazından sonra oda bırağasın. Yansun. Eğer yedi kat hisar içinde dahi olursa Hak emrile çıka gele.

بسم الله الرحمن الرحيم. الله لا اله الا هو الحى القيوم. يا الله. يا الله. يا الله. يا مارح. يا مارح.
يا مارح. يا حى. يا حى. يا حى. يا قيوم. يا قيوم. يا قيوم. يا رب. يا رب. يا رب. يا
ارحم الراحمين.

4

Muhabbet içün. Bu dua bir kere gül üzerine veya şeker üzerine veya misk üzerine veya taam üzerine okusa. Kendünün üzerine üfüre. Okuduğun taama üfüre. Ve herkim o çiçeği kohluya. Veyahut ol taamı yiye. Aşkından delü gibi ola. Ve her kim bu duayı günde on iki kere okusa her giz yohsulluk görmiye.

يا قوى. يا غنى. يا على. يا وفى. يا عزيز. يا رحيم. يا رب. يا ذا العرش المجيد. يا فعال
لما يريد. بحق آهيا. برحمتك يا ارحم الراحمين.

5

Muhabbet içün. Bir yenür taam üzerine bin kere الودود ismini okusa ve üflese. Muradı olan kimseye yedirse aşkından bikarar ola.

6

Eğer dilersenki bir kişiyi kendüne âşık ve muti ve münkat edesin. Üç tane panbuk çekirdeğinin üzerine birer kere يس suresini okuyasın. Üfüresin. Andan ol çekirdeği maksut olan kişinin eşiğinde gömesin. Ol kişi her hususuna mutî ve munkat ola. Ve illâ Yasin suresini ol çekirdekler üzerine üfürdüğün vaktin ide kim filân bin filânın ağzın ve dilin bağladım ve nutkun ve cemi endamın ve fehmin bağladım diye.

7

Eğer dilersen ki iki kişi arasında muhabbet ve müveddet kılasın. Birbirin seveler. Şöyle kim bir saat biri birisin sabrı kararı kalmıya. Ve sen onun gönlü içinde şirin olasın. Senden gayrin kimseyi sevmeye. Düşenbe günü afitap saatında bir pare kâğıda yazalar. Bir pak yerde bir taş altında gömeler. Acayip göreler. Nice kerre sınanmıştır. Ol yazacak budur: يحبونهم كحب الله. والذين آمنوا اشد حباًلله. ايكم bağladım filânın başını filânın başı ile. الحمدالله رب العالمين. bağladım filânın gönlünü filânın gönlü ile الرحمن الرحيم bağladım filânın sol elini filânın sağ eli ile. مالك يوم الدين bağladım filânın sağ elini filânın sol eli ile اياك نعبد واياك نستعين bağladım filânın ayakların filânın ayakları ile. اهدنا الصراط المستقيم bağladım filânın sol ayağın filânın sağ ayağile. صراط الذين انعمت عليهم. bağladım filânın sağ ayağın filânın sol ayağı ile. غير المغضوب عليهم ولا الضالين آمين.

8

Eğer dilersenki sevdiğin bir kimseyi hazır getüresin. Yirmi bir tane günlük alasın. Her birinin üzerine birer kere bu ismi okuyasın. Ve bir hâlî yerde oda yakasın. Amma birer birer okuyasın. Her okudukça oda urasın. Ol günlük yanınca sevdiğin kişi hazır gele. Ol isim budur:

يا قريب المتعالى. فوق كل شيء علواً ارتفاعه.

9

Eğer bu isim yekşenbe günü pak taharet birle bir pare taam üzerine veya kokulu nesne üzerine yüz yirmi dört kere okuna. Dahi mahbubuna

virüp yedüre. Veyahut kohlata. Derhal mutî ve münkad ola. İsim budur:

سبحانك يالااله الا انت. يارب. كل شيء و ورثه.

10

Muhabbet için. Ayın evvel çarşanba günü bu tılsımı bir pare kâğıda yaza. Eşiğine göme koya. Eğer deli olursa çıkara. Tılsım budur:

11

Sevdiğin kişinin donundan alasın. Bu tılsımı anın üzerine yaza ve yağa bulayup oda yandurasın. Tılsım budur:

12

Muhabbet için. Herkim ayın yenisinde yüz kere okuya. Niyet eyliye. Muradı ne var ise hasıl ola: يا ودود يا الله

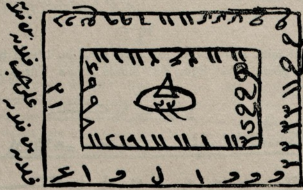
13

Muhabbet için. Bin tane zeytin yaprağına okuya. Amma besmele dimeye. İhlâs okuya. Hem ayın evvel çarşanba gününde okuya. Andan bir pare beze bağlıya. Andan bir külhana bırağa. Ve ardına bakmaya. Filân kızı filân dahi bunca yanarsa ol dahi böyle yansun diye.

14

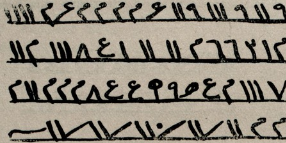
Muhabbet içün. Her kim bu tılsımı bir pare bakır tahtasına yaza. Ve

dahi sevdiği kişinin niyetine götürse. Murat kalmaya. Tılsım budur:

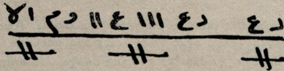
15

Muhabhet içün. Azine günü işbu tılsımı bir nala yazup anın niyetine ateşe bırağa. Takim kıpkızıl olunca andan çıkara. Tılsım budur:

16

Muhabbet içün: Bunu yaza. Kapi eşiğinin altına göme koya. Hemen ol dem âşık ola. Tılsım budur:

17

Muhabbet içün: Bir kimseyi kendine âşık kılmak istersen anasının ismini ve kendi ismini ve bu tılsımı bir pare kurşuna yazup ateşe bırağasın.

Diyesinkim bu kurşan ateşte nasıl erirse filân bin filân dahi aşkından öyle eriye tılsım budur:

18

Uzun bir mum alınır. Büyücü bu muma okur. Mum dua ile bir yere dikilir ve yine dua ile yakılır. Büyü kim için yapılmışsa o kimse mumun yanmağa başladığı andan itibaren matlûp olan şahıs için mum gibi yanmağa başlar. Mum yanup eridikçe o kimse de aşkından zayıflar. Taki kavuşalar.

19

Muhabbet içün. Eğer bir kişi sevsen. Donundan bir pare bez alasın. Bu tılsımı ana yazasın. Oda bırağa. Eğer yüz yerden zincir ile bağlu ise inhimak edüp koşa gele. Tılsım budur:

20

İki helâl biribirile sevişmese. İkisi de bunu yaza. Götüre:

— Devam edecek —

Mehmet Halit Bayrı

— Geçen sayıdan devam —

Bu sıralarda da şehzadenin ağabeyleri, bunun, dünya güzelinin sarayında olduğunu haber almışlar. Fena halde kıskanarak, polise, muhtara, imama haber vermişler ve sarayın etrafını kuşatmışlar.

Polisler kapıyı açtırarak:

— Burada erkek varmış, sizi hep beraber karakola götüreceğiz, demişler.

Lala hemen sultana haber vermiş. Sultan da:

— Size ne oluyor? Ben kendim arzu ettim de aldım. Allahın emrile o delikanlıya varıyorum. Lalamı da ihtiyara veriyorum. Haydi gelin de nikâhları kıyın ve şahit olun, demiş.

Herkes şaşırmış. İçeri girmişler. imam nikâhları kıymış ve sonra çıkıp gitmişler

Gece şehzade, padişahın küçük oğlu olduğunu, kendisine malik olmak için bu çarelere baş vurduğunu, itiraf etmiş

Dünya güzeli buna çok memnun olmuş. Çocuk da çok hoşuna gittiğinden kırk gün kırk gece düğün yapmağa karar vermişler ve o geceden gelin güvey olmuşlar...

ALİ AĞA

Evvel zaman içinde bir padişahın bir oğlu varmış. Günlerden bir gün, padişah, oğlu için vezirin kızına görücü göndermiş. Vezirin kızı sakatmış. Bunun üzerine şehzade için komşulardan Ali ağanın kızını tavsiye etmişler.

Derken görücüler Ali ağanın evine gitmişler ve kızı beğenmişler. Eve geldikleri zaman şehzadeye, kızın çok güzel olduğunu söylemişler. Şehzade razı olmuş ve nikâh yapılmasına karar verilmiş

Şehzade tarafı, Ali ağanın evine gitmiş ve nikâh yapılacağını, kızı her kesin görmesi lâzımgeldiğini söylemiş. Ali ağa razı olmamış. Bunun üzerine vezirin karısı, Ali ağaya:

— Giyindiği elbise kızının olsun, nişan da bizim olsun, demiş. Ali ağa da razı olmuş.

Kız gelmiş ve nikâh olmuş. Nasılsa elbiseyi de alarak evine gitmiş.

Günün birinde şehzade muharebeye gitmek mecburiyetinde kalmış.

Ali ağaya haber göndermişler ve şehzadenin kızı görmek istediğini söylemişler. Kızın elbisesi olmadığı için şehzadenin karşısına çıkacak halde değilmiş.

Yarım saat müsaade istemişler ve Ali ağayı da kandırarak kıza bir siyah elbise giydirmişler ve saraya götürmüşler.

Şehzade askerlerile beraber gelmiş, kızın yanına çıkmış, oturmuş. Onu çok beğenmiş. Kendisine bir fotografını hediye etmiş, parmağına da bir pırlanta yüzük takarak muharebeye gitmiş.

Kız fotoğrafı gizlemiş, yüzüğü de vezirin karısına göndermiş. Elbisesini alıp evine dönmüş.

Aradan bir müddet geçtikten sonra vezirin karısı hizmetciyi Ali ağanın evine göndererek kızın ne yaptığını, ne işle meşgul olduğunu öğrenmek istemiş.

Ali ağa kızmış:

— Sizin gibi komşunun allah belâsını versin, bana yapacağınız bu mıydı? Kızım gebe kaldı işte, demiş.

Hizmetci eve dönmüş. Hanımına:

— Ah hanımcığım, Ali ağa bana fena lakırdılar söyledi, kızı gebe kalmış, demiş.

Vezirin karısının canı sıkılmış:

— Eyvah, şimdi şehzade muharebeden gelirse karısını arıyacak, çocuğunu bulacak, diye telâşa düşmüş.

Evde büyültme bir erkek çocuk varmış. Bu çocuğu hemen kendi kızı ile görüştürmüş, vezirin kızı da gebe kalmış. Ve sonra bir erkek çocuk dünyaya gelmiş.

Şehzade muharebeden gelmiş. Nikâhlısını görmek istemiş.

Vezirin karısı da:

— Benim bir arzum var. Şehzadenin düğününü bizim evde yapacağım. Bir hafta biz de kalırlar, sonra şehzade karısını alır, sarayına götürür, demiş.

Kendi kızını güzelce süslemiş. Cuma gecesi, gelin güvey odalarına girmişler.

Şehzade karşısında yabancı, kara kuru bir kız görünce:

— Sen benim nişanlım değilsin, demiş.

Kız hemen atılmış:

— Ben senin hasretinden böyle oldum, diye cevap vermiş.

Şehzadenin aklına bir şey gelmiş;

— Muharebeye giderken sana bir hediye bırakmıştım. O nerede? Onu getir, o vakit nişanlım olduğunu anlarım, demiş.

Kız, hizmetcileri çağırarak:

— Kızlar şehzadenin bana bıraktığı hediyeyi getirin, demiş.

Hizmetciler beşikte yatan çocuğu getirmişler.

Şehzade bunu görünce:

— Ben sana bunu vermemiştim. Böyle şey kabul etmem, demiş ve oradan çıkarak arabasına binmiş.

O sırada Ali ağanın kızı da siyah elbiseleri giymiş ve boynuna da şehzadenin fotoğrafını takmış. Babasına:

— Şehzade şimdi hiddetle buradan geçecek, sen hemen atların yularını tut;

— Şehzadem burada bir fukara kahvesi iç de öyle git, diye yalvar, demiş.

O esnada şehzade geçiyormuş. Ali ağa hemen arabanın önüne geçmiş:

— Şehzadem, bir az bize buyurun da bir fukara kahvesi için. Biz fakirleri sevindirin, demiş.

Şehzade arabadan inmiş ve bakalım nedir, diyerek Ali ağanın evine girmiş. Karşısında nişanlısını görünce tanımış ve kızı ile babasını alarak saraya götürmüş. Annesine olanların hepsini anlatmış. O zaman vezirin karısının hile yaptığını öğrenmişler. Padişah veziri azletmiş. Oğlunu Ali ağanın kızı ile evlendirmiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmış. Onlara masal.... Bizlere sağlık...

İKİ KIZ KARDEŞ

Bir varmış, bir yokmuş, vaktile iki kız kardeş İstanbulun bir mahallesinden diğerine gitmek üzere yola çıkmışlar. Sağa sola baka baka akşama, yatsıya kadar gitmişlerse de varacakları yere yetişememişler. Geç vakit olmuş, nereye gideceğiz şimdi, diye konuşurlarken mahalle imamı camiden çıkıyormuş. Bunların yanına sokularak, böyle geç vakit nereye gittiklerini sormuş. Büyüğü:

— Hocafendi, bir yere gidiyorduk, yetişemedik, şimdi nereye gideceğimizi bilmiyoruz, demiş.

Bunun üzerine hoca:

— Kızım bize gidelim, yarın nereye gidecekseniz gidersiniz, demiş.

Kızlar:

— Ailen varmı, diye sormuşlar. İmam, var, diyince kızlarda eve gitmekte tereddüt etmemişler. İmam efendi kızlara aşağıdaki odaya girip oturmalarını, ailesinin şimdi geleceğini söylemiş. Bunlara yemek, yatak vermiş, allaha ısmarladık, diyerek gitmiş. Tam gece yarısı imam kalkıp aşağıya inerek misafirlerin odasını, tak tak, diye vurmuş, bakmış ki ses yok içerdekileri uyandırmak maksadile kapıyı tekmelemiş, tekmelemiş, içerdekiler meseleyi anladıklarından ne kadar eşya varsa hepsini kapının önüne yığmışlar. İmam bir ses duymayınca, bu ne uyku diye canı sıkılarak odasına çıkmış.

Gece saat sekizde ay etrafı aydınlattığı için iki hemşire sabah oldu zannile pencereden atlıyarak kaçmışlar. Yarım saat sonra bir camiye varmışlar. Sabah olmadığını anlamışlar. Bakmışlar ki üç erkek, ar-

kalarında çuval geliyorlar. İki hemşire caminin içinde bir köşeye saklanmışlar. Meğer o gelenler hırsızmışlar. Eşyaları oraya bırakarak gitmişler. Küçük kız:

— Abla ben bu çuvallara bakacağım, demiş.

Ablasının, seni görürlerse bizi öldürürler, sözlerine ehemmiyet vermiyerek gidip çuvallara bakmış. Bazılarında kıymetli eşya, ve bir de elinde elmas yüzükler bulunan ölü bir kız varmış. Yüzüklerden birisini çıkararak parmağına takmış ve çuvalı kapattıktan sonra meseleyi ablasına anlatmış. Ablası:

— Kız şimdi farkına varacaklar, bizi öldürürler, ne yaptın, haydı buradan kaçalım, demiş. Tam kaçacakları sırada hırsızlar gelmişler. Kızlar şaşkın bir surette minarenin açık kapısından içeri girmişler. Hırsızlar, çuvalları aralarında taksim ettikten sonra bakmışlar ki kızın elindeki on yüzükten biri yok, burada hırsız var, diye camii ve minareyi aramışlar. ve minarenin kandil yerinde asılı olan bu iki kızın ellerini kesmişler. Kızlar yere düşmüşler, sabah da olmuş...

TÜCCAR KIZI İLE HİZMETCİSİ

Vaktile zengin bir tüccarın güzel bir kızı varmış. Bu tüccar muhtelif memleketlere mal götürürmüş. Bir gün de mallarını bir krala götürmüş ve göstermeğe başlamış. Kral söz arasında kendisine lâyık bir nişanlı bulamadığından bahsetmiş. Tüccar da:

— Benim güzel bir kızım var. O kadar zekîdir ki, herkesin ne düşündüğünü anlar, demiş.

Kral bir mektup yazarak jandarma kumandanına vermiş:

— Bu mektubu tüccarın evine götürünüz ve onu tüccarın kızına veriniz, demiş. Kral bu mektubunda: « Nişan merasimine hazırlanınız!» Diye yazıyormuş.

Tüccarın kızı mektubu okuyunca hüngür hüngür ağlıyarak hazırlanmıya başlamış ve hizmetcisini de yanına almış, gidecekmiş. Fakat, her ikisi de birbirine benziyorlarmış.

Aynı biçimde elbiseler giyerek yola çıkmışlar. Fakat bu vaziyet hizmetcinin gücüne gidiyormuş. Kıza:

— Bir az adaya gezmeğe gidelim, demiş. Adaya gitmişler. Hizmetci, kıza uyutucu bir ot koklatarak iki gözünü çıkarmış, cebine koymuş. Sonra jandarma kumandanlarının yanına gelerek hizmetcisinin denize düştüğünü söylemiş.

Onlar:

— Bize sen lâzımsın, o köylü karısının hiç lüzumu yok, demişler. Bir müddet sonra kralın yanına gelmişler ve derhal nişanlanarak birlikte yaşamaya başlamışlar. Fakat kral kendi kendine:

— Herhalde tüccar beni aldattı. Bu, tüccar kızı olmamalı. Aklı başında değil, diyormuş.

Tüccarın kızı ise nihayet kendine gelmiş, fakat etrafını göremiyor, yalnız işitiyormuş. O sırada bir ihtiyarın köpek kovaladığını duyarak:

— Amca sen nerede bulunuyorsun? Diye seslenmiş.

İhtiyar:

— Ben evimde bulunuyorum, diye cevap vermiş.

Kız bu sefer rica etmiş;

— Beni yanına alırmısın? Demiş.

İhtiyar onu kabul etmiş ve evine götürmüş.

Bir gün tüccarın kızı, ihtiyarı, borç olarak kadife ve ipek almak üzere dükkânlara göndermiş. İhtiyar, büyük mağazalardan veresiye alamamış. Fakat, küçük bir dükkândan vermişler. Tüccarın kızı da kadife üstüne kralın tacını işlemeğe başlamış. Erteti sabah ihtiyarı uyandırarak:

— Bunu saraya götür, fakat para verirlerse alma, onlardan göz iste. Korkma, sana bir şey yapmazlar, demiş.

İhtiyar saraya gitmiş, tacı göstermiş. Sarayda herkes taca hayretle bakıyormuş. Nihayet ihtiyarla pazarlığa başlamışlar. İhtiyar onlardan göz istemiş, derhal krala haber vererek ihtiyarın göz istediğini söylemişler. Kral çıkmış, tacı görünce sevinerek pazarlığa girişmiş. İhtiyar ondan göz istemiş. Kral küfürler savurarak ihtiyarı astırmağı düşünmüş. Sonra yanına jandarma kumandanını çağırarak:

— Esir askerlerden birinin gözünü çıkarınız!.. Diye bağırmış. O sırada kralın karısı koşarak ona bir göz getirmiş. Kral son derece sevinerek:

— Kraliçem, beni büyük bir günahtan kurtardınız, demiş.

İhtiyar gözü alarak saraydan çıkmış ve evine dönmüş. Zavallı âmâ kız ona:

— Amca gözümü aldın mı? Diye sormuş.

İhtiyar, «aldım» diye cevap vermiş. Kız gözünü yerine takınca görmeğe başlamış. İhtiyara, kadife ve ipeğin borcunu ödemek için para vererek yeniden ipek ve kadife almak için çarşıya yollamış. İhtiyar, yine dükkândan kadife ve ipek alarak tüccarın kızına getirmiş. Kız tekrar bir taç işliyerek ihtiyarı krala göndermiş ve ona:

— Para verirlerse alma. Onlardan göz iste. Sana bunu nerden aldığını sorarlarsa; Sen de, bana allah verdi, diye söylersin, demiş.

İhtiyar saraya gitmiş. Sarayda herkes hayret içinde kalmış:

— İlk taç güzeldi, fakat bu ondan daha sanatkârâne işlenmiştir, demiye başlamışlar.

Kral:

— Bunu satın almak lâzımdır, demiş.. İhtiyar da ondan göz istemiş.

Bunun üzerine kral, derhal bir esirin gözünü çıkarmalarını emretmiş. Fakat karısı hemen diğer gözü de çıkararak vermiş. Kral son derece sevinerek:

— Bilsen karıcığım beni ne kadar memnun ettin, demiş. Ve ihtiyara, bu taçları nereden aldığını sormuş. İhtiyarda:

— Bana Allah verdi, diyerek saraydan çıkmış. Gözü kıza getirmiş. Kız gözünü yerine takmış ve görmeğe başlamış. O gece kulübede yatmış, fakat kulübe birdenbire camdan bir ev halini almış. Kral, bu tuhaf evi kimin yaptığını merk ederek görmeğe gelmiş ve avluya girince tüccarın kızı kendisini sevinçle karşılıyarak odasına almış, güzel bir ziyafet vermiş.. Kral ayrılırken onu misafirliğe davet etmiş. Akşam karısına:

— Bu gün ben bir eve gittim; orada, insanın neler düşündüğünü anlıyan bir kız gördüm, demiş.

Karısı meselenin farkına varmış, fakat hiç sesini çıkarmamış. Kral, tekrar kızın evine gitmiş, onu tekrar saraya davet etmiş.

Tüccarın kızı ihtiyara:

— Ben misafirliğe gidiyorum. Fakat beni öldürecekler, cesedimi parçalıyacaklardır. Sen sabahleyin kalkarak kemiklerimi bir tabuta koyar, gömersin, demiş İhtiyar ağlamağa başlamış. O sırada jandarmalar gelerek kızı saraya götürmüşler. Kraliçe, tüccarın kızına bakmak istemiyormuş. Bütün düşüncesi, bir an evvel onu ortadan kaldırmakmış.

Derhal avluya çıkarak jandarmalara:

— Siz bu kızı evine götürünüz, onu parçalıyarak kalbini çıkarınız!.. Diye emir vermiş.

Tüccarın kızını evine götürmüşler, ona acı sözler söylemeğe başlamışlar. Kız, Jandarmaların ne yapmak istediklerini biliyormuş. Onlara:

— Beni derhal parçalayınız, demiş.

Kızı parçalıyarak kalbini çıkarmışlar, cesedini gübrelerin altına gömüp saraya dönmüşler. Kıraliçe, jandarmaları karşılamış. getirdikleri kalbi alarak bir yumurtanın içine koymuş.

Ertesi sabah ihtiyar, kızın kemiklerini aramağa başlamış. Onları gübrelerin arasında bulmuş ve hepsini bir tabuta koymuş.

Kralın hiç bir şeyden haberi yokmuş.. Tekarar kıza misafirliğe gelmiş, fakat ne evi ,ne de kızı bulamamış. Yalnız, onun gömüldüğü yerde bir bahçeye raslamış. Sarayına dönünce karısına:

— Bu gün her tarafı dolaştım. Fakat ne evi, ve ne de kızı bulabildim. Yalnız bir bağçe gördüm, demiş.

Karısı bunu duyunca, bahçeye çıkmış, jandarmalara:

— Oradaki bağçeyi ortadan kaldırınız, diye emir vermiş.

Jandarmalar beğçeye giderek ağaçları baltalamağa başlamışlar.

Fakat hepsi taş kesilmişler.

Kral bağçeyi bir daha dolaşmak istiyormuş. Gitmiş, orada sevimli bir çocuk görmüş, « herhalde kaybolmuş bir cocuk olmalı », diyerek onu alıp sarayına getirmiş. Karısına da çocuğa iyi bakmasını ve onu gücendirmemesini tenbih etmiş. Çocuk ise durmadan ağlıyormuş. Kraliçe, çocuğa kalpten yapılmış bir top vermiş. Çocuk susmuş, odalarda koşmağa başlamış

Kral:

— Ah karıcığım onu nasıl susturdun? Diye sevinç göstermiş

Fakat, çocuk birden bire avluya fırlamış, caddeye çıkarak kırlara doğru açılmış. Kral da onun arkasından koşmuş, bağçeye gelince orada tüccarın kızını görmüş. Kız ona:

— Ben senin nışanlınım, kraliçe ise hizmetcimdir, demiş.

Birlikte saraya gelmişler. Kraliçe, kızın ayaklarına kapanarak:

— Beni affet, diye yalvarmış. Tüccarın kızı ise:

— Bana hiç acımadın. Evvelâ gözlerimi çıkardın, sonra da beni parçalattın, diye cevap vermiş Kral jandarmaları çağırmış:

— Simdi de kraliçenin gözlerini çıkarınız ve onu kırlara atınız, demiş.

Jandarmalar sahte kraliçenin gözlerini çıkararak kırlara atmışlar.

Kral da genç kraliçe ile birlikte yaşamağa koyulmuş...

YÂ DOST

Vaktile fakirin biri kahve köşesinde uyukluyormuş. Aklına hamama gitmek gelmiş Kalkmış ve hamama gitmiş.

Fakir olduğu için kimse yüzüne bakmamış. Bir kenarda soyunarak içeriye girmiş. Hamamda kendisinden başka bir kişi daha varmış. Tellâklar ona hizmet ediyor, bayılmasın diye limonatalar, gazozlar, kahveler getiriyorlarmış.

Fakir adam o beyi kendine benzetmiş ve içinden, adamı su haznesine atarak onun yerine geçmeğe, karar vermiş.

Tellâklar bir aralık dışarı çıkmışlar, o da adamın yanına yaklaşarak belindeki peştemalı almış, kendi beline sarmış ve herifi hemen su haznesine atmış, sonra da onun yerine oturmuş.

Tellâklar gelmişler, izzetü ikram etmişler, güzelce yıkadıktan sonra silceklere sarmışlar ve koltuğuna girerek dışarı çıkarmışlar.

Uşaklar koşarak boğçasını önüne getirmişler, güzelce giydirmişler. Hamacı da para kesesini getirip adama teslim etmiş.

Adam iyice giyindikten sonra keseyi açarak üç lira hamamcıya, birer lira da tellâklara vermiş.

Hizmetkârlar tekrar koltuğuna girerek kapıya kadar götürmüşler. Derken adamın kendi uşakları gelmişler:

— Buyurun efendim, diyerek önüne bir at çekmişler. Adam şaşırmış, fakat hiç bozmıyarak üzerine binmiş ve atı serbest bırakmış. At, gide gide bir konağın önüne gelmiş ve uşaklar kapıları açmışlar, bey içeri girerek attan inmiş, şaşkın şaşkın etrafına bakmağa başlamış. Uşaklar:

— Selâmlığa mı çıkacaksınız, yoksa hareme mi, diye sormuşlar.

Bey sertçe cevap vererek:

— Selâmlığa, demiş.

Selâmlıkta bir müddet oturduktan sonra, uşaklar tekrar gelmişler:

— Yemeğinizi burada mı yiyeceksiniz, yoksa harem tarafında mı, diye sormuşlar. Bey:

— Burada, demiş.

Hemen yemekler gelmiş, sofra kurulmuş. Bey de bir güzel karnını doyurmuş. Bir az daha oturmuş. Uşak:

— Vakit geldi, hareme girmiyecek misiniz, diye sormuş.

Bey:

— Gireceğim, cevabını vermiş.

Uşak hemen sofa kapısını açmış, bey de içeri girmiş.

Fakat adamcağız ne yapacağını şaşırmış, bütün kapıları açmağa başlamış. Nihayet en son kapıyı açınca hanımı karşısında bulmuş. Hanım, beyi görür görmez ayağa kalkmış, zavallı adam bu vaziyet karşısında şaşırıp kalmış. Oturup bir az konuşmuşlar. Adam korkmağa başlamış ve kadına:

— Haydi yatağı yap da yatalım, demiş.

Kadın bu sual karşısında şaşırmış ve kocasına:

— Bey, bu gün bir misafir geldi, senin ismini sordu, ben hatırlıyamadım, halâ da hatırlıyamıyorum, ismin ne idi, diye sormuş.

Bey buna kızmış:

— Canım hiç böyle şey olur mu? Bunca senedir geçinip gidiyoruz da ismimi nasıl unutuyorsun, diye söylenmiş.

Kadın ısrar etmiş. Adamcağız da bir çok isimler saymış, fakat foyası meydana çıkmış. Hemen hanımın ellerine sarılarak:

— Beni affet, diye yalvarmış ve vakayı olduğu gibi anlatmış.

Kadın da:

— Pekî, affederim amma benim beyim hünkârın meddah başısı idi, şimdi çağırmağa gelecekler, o vakit ne yapacaksın, demiş.

Tam o sırada da yaverler gelmişler, çabuk beyi hünhâr istiyor, demişler.

Kadın da:

— Haydi bakalım hazırlan, demiş.

Adam şaşkına dönmüş:

— Ben orada ne yapacağım ki? Demiş.

Kadın insafa gelerek adamın imdadına yetişmiş:

— Hünkârın karşısında iki sandalya vardır, birinin üstünde incili çevre, diğerinin üstünde altın âsâ vardır, çevreyi omuzuna atar, asayı da eline alırsın:

— Yâ dost, diye başlarsın; artık ötesini söyliyemen, demiş.

Adam yaverlerle beraber arabaya binmiş, sarayın önünde inmiş. Harem ağalarından fena halde korkmuş. Hünkârın karşısına çıkmış.

Çevreyi omuza atmış, âsâyı da eline almış:

— Yâ dost, diye başlamış......

Fakat o sırada karnı ağrımış, yüz numarayı aramış, bulmuş ve işini görmüş. Bir de uyanmış ki rüya imiş...

Kahvedekiler:

— Ulan burası yüz numara mı, diye adamı döve döve sokağa atmışlar....

TOPAL PİLİÇ

Evvel zaman içinde bir topal piliç varmış. Dişinden tırnağından artırarak yüz mecidiye biriktirmiş. Memleketin derebeyi herkesten olduğu gibi bundan da ödünç para almış. Topal piliç, derebeyine ödünç para verdiği için çok seviniyormuş. Ertesi sene vakit uygun gitmemiş. Derebeyine mektub yazarak parasını istemiş. Fakat hiç bir cevap alamamış. Nihayet derebeyinin şatosuna kadar gitmeğe karar vermiş ve yola düşmüş. Giderken bir tilkiye ras gelmiş.

Tilki:

— Nereye gidiyorsun ahbab? Diye sormuş.

Topal piliç de:

— Derebeyine, alacağımı istemeğe, demiş.

Tilki bunun üzerine:

— Beni de götürürmüsün, demiş.

Topal piliç razı olmuş:

— Hay hay, enseme atlada gidelim, demiş :

Tilki ve piliç yola koyulmuşlar. Piliç, tilkinin gönlünü ettiği için memnunmuş. Fakat bir az ileride bir canavara raslamışlar.

Canavar, piliçe:

— Nereye gidiyorsun? Diye sormuş.

Piliç de:

— Devam edecek —

Naki Tezel

 KULÖKSÜZ

K U L Ö K S Ü Z

— ÖN SÖZ —

«Kulöksüz», Kadirli ve Maraş köylerinde tanınmış bir bozlaktır. Âşıklık taslıyan ve saz çalan her köylü «Kulöksüz»ü çalar ve söyler. Aşk yolunda toy ve saf iki Anadolu yavrusunun başından geçenleri anlattığı için hazin ve sevimlidir.

«Kulöksüz»ü, bir Maraşlıdan yazdım. Mümkün mertebe aslına sadık kalmağa ve aynı kelimeleri kullanmağa çalıştım. Ayrıca mahalli kelimeleri izah ettim. Eğer kıymetli okuyucularım kıymetli tenkitlerini esirgmezlerse daha güzel bir eser olacağını sanıyorum.

O. B.

*
* *

Eski zamanlarda, zenkin iki kardeş vardı. Büyüğünün bir tek kızı vardı, küçüğünün de bir tek oğlundan başka çocuğu yoktu. Her iki yavrunun da ana ve babası bunları birbirlerine beşik kertme nişanladılar. [1]

Kimini ağlatan kimini güldüren Felektir bu! Bir zaman oldu ki küçük kardeş öldü. Büyüğünü de İl Beyi seçtiler. Yeni (İl Beyi) kendini çabuk cazip eğlencelere kaptırdı. Ölen kardeşini ve onun çocuğunu unutuverdi. Zavallı küçük öksüz delikanlı, teessüründen ne yapacağını bilemediğinden elinde bir saz orada burada dolaşır, rastgeldiği yerlerde saz çalar, türkü söyler gezerdi. Kim olduğunu kimse bilmez, herkes ona, «Öksüz geldi, Öksüz geldi.» Derlerdi. Böylcce adı «Kulöksüz» kaldı.

Bir gün İl Beyinin kızına başka vezirin oğlundan ötürü düğürcüler [2] geldi. O zamanlarda, «kız bir topak çamurdur, nereye atsan oraya yapışır» derlerdi Bey, kızın fikrini almağa bile lüzum görmeden onu hemen baş vezirin oğluna vermeği vâdetti. Tabii haber kızın kulağına kadar gitti. Kız eski sevgilisine sadıktı. Vezirin oğlunu zerre kadar sevmiyordu. Bir gece, babasından oğrun, [3] bir adam göndererek Kulöksüzü istetti. Meseleyi etrafiyle anlatarak, açıkça, beraber kaçmayı teklif etti. O zaman Kulöksüz:

— Ben kimsesiz bir öksüzüm, sen kudretli bir Bey kızısın. Ben seni alır kaçarsam, Bey beni öldürür, diye düşüp ağlamağa başladı.

---

[1] Küçük çocukların beşikleri kertilerek birbirleriyle nişanlanır.
[2] Düğürcü: Görücü.
[3] Oğrun: Gizli, habersiz, kimseye bildirmeden.

Fakat, nihayet, kız Kulöksüzü kandırdı. Bir gece herkes uykuda iken sessizce dağlara doğru kaçtılar. Aşkın bu iki yol yolak bilmez toy çocuğu aç, susuz üç gün üç gece dağdadan dağa dolaştılar. Nihayet bir gün bitkin bir halde bir köy yakınlarındaki bir mezarlığa geldiler. Kulöksüz kızı mezar taşları arasına saklıyarak, « ben çabuk gelirim, güzelim, şu gözüken köye varayım, hem karnımı doyurayım, hem de sana yiyecek getireyim », diyerek civardaki köye doğru gitti.

Meğerse köyde bir düğün varmış. Köyün delikanlıları eli sazlı Kulöksüzü görünce hemen etrafına toplandılar. Yiyip içtikten sonra, « hele âşık bir türkü söyle, hele âşık bir de saz çal, hele bir daha çal » derken hayli vakit geçti, Neden sonra Kulöksüz gençlerin elinden kurtulup mezarlığa geldi ki bir şeycikler yok: Kızın yerinde yeller esiyor. Sağa koştu sola koştu, oraya çağırdı, buradan sordu, yok! O zaman, sazını eline aldı, çalmağa, söylemeğe, ağlamağa başladı:

Ilkıt ılkıt esen seher yelleri
Dost dağları şimdi ala kar mı ola ? [1]
Ah çektikçe kan yaş akar gözlerimden
Ah ettiren beni inkisar mı ola ?

Sıktrmış bellerini fidan gibi etmiş, [2]
Yanal alma gibi bir dalda bitmiş, [3]
Kaş, göz, süzgün zülüf bir yana gitmiş,
Acap birşey desem dost kızar mı ola ?

Tadın gelir bahar ile yaz ile,
Gölün dolar ördek ile kaz ile,
Bağlaması tele alışkın saz ile, [4]
Çalar dost göynünü eyler var mı ola ?

Kulöksüz'üm der de okur âlemi,
Dilimizde vardır Hakkın kalemi,
Gezsem şu dünyayı, bütün âlemi
Desem, «Yar yitirdim» el, kınar mı ola [5]

Türkü bittikten sonra, Kulöksüz gözlerini uvalıyarak yola düştü. Her rasgeldiği yerde bir saz çalıp, bir türkü söyliyerek bir gezginci gibi gezip dolaşmağa başladı. Hiç bir yerden salığını [6] doğrultamadı. Böylece aylar geçti.

[1] « Karmola » gibi okunacak.
[2] « Gibetmiş » gibi okunacak.
[3] Yanal: al, kırmızı, elma kırmızısı.
[4] Akordu güzel.
[5] Kınamak: felâketzedelere gülmek, onlarla alay etmek.
[6] Salık: havadis, haber.

Bir gün, aşiret beylerinden birinin büyük bir düğün tertip ettiğini duydu. Kulöksüz, « bari ben de gideyimde bir kaç gün için olsun yüreğimin ateşini söndüreyim», diye yola çıktı.

« Oduncunun gözü ormanda gerek », derler, Kulöksüz, içinde bir vesvese, gözünü o taraftan ayırmıyordu. Derken karşı pencerelerin birinde tıpkı sevgilisine benzer bir kızın ağlamakta olduğunu gördü. Acaba hakikaten o mu idi ? Kulöksüzün içine bir ateş düştü. «Hele bir vaziyeti anlıyayim» diye sazı eline aldı :

Elâ gözlerini sevdiğim dilber,
İlk gülünü kime sundun sen hele ?
Kirpiklerin dertli sinemi deliyor,
Kaşı karam uçlarını iğele.

Leylânın bekçisi Mecnun ben oldum.
Gemim garkoldu da deryada kaldım.
Varın söylen nazlı yare ben geldim.
Ağlasın kına yaksın ak ele.

Dervişlerin zikri vardır dilinde,
Âşıkların gözü kızda gelinde
Yar yitirdim buldum zâlim elinde,
Şahan gerek pençe vurup elde ede.

Kulöksüz'üm avluğunda avunda,
Gidi engel gaybetinde koğunda,[1]
Yar yitirdim buldum dağlar salında
Koymuş ağlar elin gül fidan bele.

Akşam olunca bir adam gelerek, Kulöksüze, « Gelin Hâtun seni istiyor », dedi. Şimdi, Kulöksüzün içinde yeni bir ümit parladı. Acaba Gelin Hatun kimdi ? Kulöksüzü niçin istemişti ?

Meğerse düğün yapan Aşiret Beyi bir gün avdan dönerken mezarlıkta kızı görmüş. Güzelliğine hayran olarak derhal terkisine aldığı gibi eve götürmüş. Ve meğerse Aşiret Beyinin bir delikanlı oğlu varmış ve şimdiye kadar hiç bir kızı beğenmezmiş. Bu kızı görünce derhal aşka düşmüş ve düğün bunlar için yapılıyormuş !

Neticede Kulöksüzle kız hemen o gün, o gece kaçarlar. Fakat ne çare ki memleket çöl ve kumluk ve sabah yakın oluduğundan bunlar daha dağlara kadar varmadın kızın yokluğu anlaşılarak gizlice aramağa giderler.

Kız, atlıları görünce hemen Kulöksüzü kumlar içine gömer kendisi de bir taşın başına çıkıp oturarak ağlamağa başlar. Gelen atlılara, bukadar

[1] Koğu : dedikodu.

kalabalık seymeni [1] görüp, bukadar davul sesleri ve türküleri duyunca garipsediğini, çocukluğunu hatırlıyarak içlendiğini ve biraz ferahlamak için bir sabah gezintisine çıktığını söyler. Atlılar buna inanırlar, kızı biraz teselli edip göynünü aldıktan sonra geri eve getirirler. Vaziyetin hiç bir kimse farkına varamaz.

Atlılardan bir az sonra derhal Kulöksüz de gelir, onu gören herkes: «Bire âşık neredeydin? Hele bize bir türkü söyle», derler. O zaman Kulöksüz de şu türküyü söyler:

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Emanet donunu giymişe döndüm.
Sahibi var imiş elimden aldı.
Boş yuva beklemiş bozkuşa döndüm.

Ben yarime dere, tepe aşırdım.
Felek bir taş vurup aklım şaşırdım.
Farzın kıldım sünnetinde şaşırdım
Kâbe yollarında kalmışa döndüm.

Arığını kazdım da suyu akmadı.
Çağırdım Tanrıya bana bakmadı.
Eşiğin bekledim, ak yar çıkmadı.
Virane beklemiş baykuşa döndüm.

Kulöksüz'üm derde şu dünya fani.
Çok emek eyledim kazancım hani?
Bir çift söz ile de eğledi beni.
Bir kuru sevdaya çarpışa döndüm.

O gece ilk fırsatttan istifade ederek akşamdan kaçarlar ve sabah olmadan dağlara yetişerek bir yere saklanırlar. Orada gizli bir su başında azıklarını[2] yiyip bir az dinlendikten sonra kız, «bu adam bizi nerede olsa bulur. Ben Develioğlu namında ünlü bir adam duyarım. Gidip ona düşelim, bizi ancak o kurtarır», dedi Buna oğlan da razı oldu. Sora sora Develioğlunu bulup ona sığınırlar. Bu suretle Devlioğlunun oymağında bir müddet sükûn ve rahat bulurlar.

Lâkin (Vur Allahın vurduğuna, ver Allahın verdiğine) diye atasözü var, hâkikaten de öyle. Meğerse Develioğlunun Dağlıoğlu adında genç bir yeğeni varmış. Bu genç, Öksüzün nişanlısına vurulur. Bir gün dayısına giderek, «Öksüzün nişanlısını bana alıvermezsen kendimi helâk derim,» der. Çare yok, Develioğlu razı olur. Sabahleyin erkenden Öksüzü çağırıp eline

[1] Seymen: Düğün ve bayramlardaki toplu halk, kalabalık.
[2] Azık: yolculuk yemeği, bir yere gidenlerin yolda yemek için beraber aldıkları kuru yemek.

bir mektup verir ve, « bu mektubu Halepde Mığıroğlu isminde bir ermeni dostum var, ona götür », der.

Kulöksüz tam on gün sonra Halebe vararak mektubu verir. Mığıroğlu mektubu okuduktan sonra:

— Pekî, oğlum, dost belâsı düşman belâsından çetindir. Ben şimdi sana kıyayım, sen bu adama ne yaptın ki bana « bu mektubu ileten [1] adamın başını vurdur, » diye yazıyor?

Zavallı Kulöksüz meseleyi olduğu gibi ağlıyarak nakleder. Gâvur, bu işte mutlaka bir gadir ve dalavere var, diyerek, Öksüzü serbest bırakır.

Kulöksüz on günde gittiği yolu üç günde gerisin geriye gelir. Fakat ne görsün? Develioğlu yerinden göçmüş! Yurtlağını çayır çimen bürümüş, Turaçlar [2] ötüşüyor. O zaman Kulöksüz dayanamıyarak sazı eline alır:

Ötme turaç, ötme eşin var sinin
Şahan salup avlatacak yer değil.
Geldim gördüm ak yar göçmüş yurdundan
Ah neyleyim talih bana yar değil

Düğmeler diktirdim göğsün agise,
Etirafı lâle sünbül bağ ise,
Eğer, dilber, bana göynün yok ise,
Benim işim minnet ile zor değil.

Düğmeler diktirdim incidir mercan
Şu yalan dünyalar başıma zından.
Güzelim ben seni severim candan
Sen de beni sevmez isen ar değil.

Kulöksüz'üm çağıralım mertleri,
Halleşelim başa gelen dertleri,
Sevmez idim senin gibi sertleri
Ah neyleyim akıl başta var değil. [3]

Kulöksüz oradan hemen yola revan olup Develioğlu'nun yaylasına geldi. Orada, bir dere kenarında Öksüz'ün nişanlısı bir kaç gelin ve kızla beraber çamaşır yıkıyorlardı. Karşıdan Öksüz'ü gelir görünce çamaşırcılar hemen kızı bir gelin kıyafetine sokarak kucağına bir çocuk verdiler. Kulöksüz, sevgilisini bu değişik kıyafette bile derhal tanıyıp kızın Dağlıoğlu'nu kabul ettiğini sanarak kormıya başladı. İşte ozan, oracıkta şu meşhur bedduasını söyledi:

[1] İletmek: götürüp vermek, götürmek.

[2] Turaç: Sıcak yerlerde, bilhassa Çukurova havalisinde çok bulanan bir nvei sülün.

[3] Bu manzumenin bir parça değişik, bir şekili Sadettin Nüshet'in (Karacaoğlan) kitabında Karacaoğlana atfen yazılmıştır.

Böyle mi edermiş adam adama
Başımı koymuşum gelen kadana, [1]
Kucağına azrail de dadana
Bedduam yok alkış olsun hey gelin.

Gezdiğin yer çayır çimen hoş olsun.
Yattığın yer kaya, diken, taş olsun.
Koynun dolu kucakların boş olsun.
Bedduam yok alkış olsun hey gelin.

Dağlardan gele de sepet satasın.
Kör ola da duvar duvar tutasın.
Sıtma ola yıl on iki ay yatasın. [2]
Bedduam yok alkış olsun hey gelin

Çuldan, palazdan da olsun gömleğin. [3]
Kaşıdıkça kan getirsin tırnağın,
İlden ile gitsin varsın örneğin
Bedduam yok alkış olsun hey gelin.

Baş ucunda da baykuşlar öte.
Ak göğsün üstünde yılanlar yata.
Her günde yedi kez [4] sıtmalar tuta.
Bedduam yok alkış olsun hey gelin.

Bunu söyleyen Kulöksüz oğlancık.
Bacağın dalasın enikli kancık. [5]
İki elin top ayakların yılancık.
Bedduam yok alkış olsun hey gelin.

Orada bulunup Kulöksüz'ün türküsünü dinliyen herkes yere kapanıp ağlamıya başlar. Kız derhal kucağından çocuğu, üzerinden gelin elbisesini çıkarır. Kulöksüz'ün ayağına kapanır, ağlar ve meseleyi anlatır. Sonra, ikisi birlikte Develioğlu'nun evine varırlar. Öksüz fena halde müteessir. Her ne pahasına olursa olsun bu işi halletmeğe karar verir. Bakar ki Develioğlu karısı Güllü Hâtun'la birlikte çadırın önünde oturuyor. Kulöksüz hemen sazını alır Develi oğluna meydan okumağa başlar:

Develioğlu derler senin nâmına,
Yakışır mı şöhretine şanına ?
Nişanlımı verme Dağlıoğluna
Sattırmam yârimi ver Develioğlu.

---

[1] Kada : kaza.
[2] Yılonikiay gibi okunacak.
[3] Çul : Kıldan, palaz : pamuktan yapılmış bir nevi kaba kilim.
[4] Kez: kere, defa
[5] Enik : köpek yavrusu, Kancık : dişi köpek

Saydırmışın develerin yüzünü,
Zaptetmişin tarlaların düzünü,
Alıp ta vermezsen emmim kızını. [1]
Kelleni terkimde gör Develioğlu.

Develioğlu dedim geldim yanına.
Vallahi kıyarım tatlı canına.
Bir minnetim kaldı Güllü Hatun'na
Olmazsa yolunda ser Develioğlu.

Adım Kulöksüzdür huyum pek harap.
Feleğin elinden içmişim şarap.
Ya ver yârim, ya bil kendini turap.
Gösteririm kimdir er Develioğlu.

Türküyü dinliyen Güllü Hatun fazlasiyla müteessir olur ve Develioğlu'na, «Eğer, der, sen Kulöksüz'ün nişanlısını geri vermezsen senden boşanıp Öksüz'e ben varacağım!»

Develioğlu, bunlara birer at, kâfi miktar para, elbise ve eşya vererek istedikleri yere gitmelerinde serbest bırakır.

Artık Kulöksüz'le nişanlısı diğer bir aşiret içine gelerek evlenirler. Para ve arazi sahibi olarak ömürlerinin sonunu saâdet içnde geçirirler.

Osman Bahadırlıoğlu

---

[1] Emmi: amca

— 57 inci sayıdan devam —

f) Bazan rüyası görülerek adın yaramadığı anlaşılır ve bundan dolayı çocuğun adı değiştirilir (Bursa).

g) Çocuğun adı yaramadığı anlaşılırsa, bu ad yedi aya kadar değiştirilir (İnegöl - «Bursa»).

h) Ad değiştirmede, yeniden konulacak adı seçmek için, iki bıçağa birer ad verilip bıçaklar suya atılır. Hangisi daha önce pas tutarsa, paslanan bu bıçağa verilen ad konulmayıp ötekisi takılır (İnegöl - «Bursa»).

I) Bir kazan keşkek pişirerek hısım ve komşular davet edilir. Beraberce keşkek yenildikten sonra merasimle çocuğun adı da değiştirilir (Denizli).

İşte, bu muhtelif şekillerle çocuğun önceki adının yaramadığı, yahut hastalığı, taşıdığı adın verdiği ağırlıktan ileri geldiği ve aynı zamanda çocuk için hangi adın daha uygun olduğu anlaşılır. Ve yine çocuğun artık yaşayacağına inanıldığı gibi, yapılan bu âdetlerden sonra da o çocuğun tutulduğu hastalıktan tamamile kurtulacağı sanılır.

Adların anılışı: Halk arasında adların anılışı da yazılmağa değer bir mahiyettedir. Bu arada, yaşamakta olan, dostların adları anılırken « Allah selâmet versin, ömrü uzun olsun, kulakları çınlasın, hıçkırıklar tutsun » ; şayet, ölmüş müslüman bir dostun adı mevzubahs olursa o zaman» Allah rahmet etsin, mekânı (durağı) cennet olsun, nur içinde yatsın», eğer bu dost bir hıristiyan ise bu takdirde « toprağı bol olsun, dinince dinlensin, dinelsin » gibi cümleler ilâve idilir. Ölmüş herhangi bir düşman adı anıldığı vakit « hortlıyasıca, süngü depreşmesin, akreplere lokma olasıca, cehennem ateşlerine yanasıca » ve yaşamakta olan kötü bir adam için de « yüzünü şeytanlar görsün, şeytan kulağına kurşun » gibi tâbirler, ekseriyetle adı söylenmeden önce ve âdeta bir tekerleme kabilinden, dermeyan edilir. Bir de bir toplantıda bir ölü adı anılırken orada şayet ölü ile adaş birisi bulunursa o zaman « o yattıkça Allah sana ömür versin, adı benzemesin, Allah gecinden versin » denilmek ve şayet ölü ile adaş olan bir çocuk ise o zaman da çocuğun bir kulağı çekilmek usuldendir. Eğer bunlar söylenmez, yapılmazsa nezaketsizliğe hamlolunur; hattâ fena bir fikrin mevcudiyetine kapılınır. Yine bir toplantıda adları bir olan iki kişinin yanyana gelmiş olmaları, bu iki adın aynı zamanda anılışı şeytanı çalatırmış.

Bir de bazı kimselerin meselâ «Reşide ablanın Mehmet» gibi annesinin adile birlikte çağırıldığı görülür. Bunun sebebi, o adamın ya çocukken babasının ölmüş olması, yahut babasının silik bir şahsiyet olup annesinin

daha ünlü ve cerbezeli bir kadın olarak tanınmış bulunmasıdır. Bu ad, o şahsın yaşadığı müddetçe sürer. Şu kadar ki, annesinin adile anılanlar halk nazarında pek de iyi sayılmazlar. Meselâ « anasının kızı, anasının oğlu » gibi tâbirlerle o adamın ahlâkî şâibesi veya pespaye bir mahlûk olduğu ifade edilmek istenilir.

Adların söylenişi : Bazı adların halk arasında söyleniş̧leri de zikre değer bir mahiyettedir. Meselâ « R » ile başlıyan adların önüne bir « E » ilâvesi; «İ» ve «H» ile başlıyan adların önündeki harflerin kaldırılması veya değiştirilmesi, bir kısmının da kısaltılması veya yerli şiveye göre uydurulması bu hususta belli başlı esasları teşkil eder. Erecep, İrecep «Recep», İrfat «Rıfat», İremezan «Ramazan», İrasim «Rasim», Simail «İsmail», Seyin «Hüseyin», Hüsen «Hüseyin», İbram «İbrahim», Zaliye, Zalike «Zeliha», Fedime, Fadime, Fatış «Fatma», Mirtat «Mithat», Memet «Mehmet» Mürfet «Mürüvvet», Amet «Ahmet», İyip «Eyüp», Aşe, Ayşik «Ayşe», Hatcik, Hatiç «Hatice», Hurik «Huriye», Hayriş «Hayriye», Sâli, Salik «Sâlih», Gılı «Gılman», Merem «Meryem» gibi adlar bu cümledendir.

Adlar maddesi dahilinde zikre değen bir nokta da, bu hususta mevcut halk tâbirlerile ata sözleridir. Bunlardan bulabildiklerimiz kadarını sıra ile aşağıya yazıyoruz.

a) Tâbirler:

Adı batmak — Adı unutulmak okunmaz olmak, ağıza alınmamak.
Adı batasıca — İlenç (beddua) yerinde kullanılır.
Adı kara batasıca — » » »
Adı sanı batasıca — » » »
Adısanı kalmıyasıca — » » »
Adîle yaşasın — Dua yerinde kullanılır.
Adı bozulmak — Adı kirlenmek.
Adı çıkmak — Dile düşmek, adını kirletmek; tanınmak, şöhret bulmak.
Adını koymak — Değer biçmek, söz kesmek «adını sen mi koydun»
Adı okunmak — Nafiz, sözü geçer, hatırı sayılır olmak.
Ad vermek — Herkesce bilinmek, tanınmak, adı okunmak.
Ad takmak — Lâkap koymak, ağmanlamak.
Adsız — Herkesçe tanınmıyan, bilinmeyen, silik şahsiyet, şöhretsiz.
Adını sevmek — Adına kurban olmak.
Altın ad — Lekesiz ad, temiz ad, hüsnü şöhret. Altın adı bakır oldu.
Adı var — Yalancı şöhret; ismi var cismi yok.
Şeytan adlı — Kötü, şerir; kurnaz, cingöz.

b) Ata sözleri :

* Adı çıktı dokuza, inmez sekize.

* Adı Mûsa, boyu kısa, sakalı köse olandan kendini sakın.
* Adın ne? Reşit, ne söyle ne işit.
* Adına bak hayır um.
* Adına bak, tadına bak.
* Fatmacığın adımı olur.
* Adı ad amma kendi merd (insan) değil.

[*Bibliyoğrafya: A. Ö; O. T. C; Rap; C. D. A; H. Ç; A. T; D. A. O; G. D. B; T. V. K.; L. T. B; M. D. M; H. S;* İstanbul, Edirne, Kırklareli, Çankırıda çocuğa dair âdet ve inanmalar (Firdevs Şâkir); Afyon ve Eskişehirde halk inanmaları (Musa Kâzım, H. B. H, sayı 26); Gaziantep halk inanmaları (Hurşit, Sait, H. B. H. sayı 29), İstanbulda doğum ve çocuğa dair halk âdet ve inanmaları (Öğretmen Zeki, hususî notlarından); Edirne ve dolayında çocuğa dair halk âdet ve inanmaları (Öğretmen Saime, hususî notlarından); Boluda çocuk bakımı (Ali Vahit, H. B. H, sayı 16); Meraş, Ankara ve İstanbulda çocuğa dair halk adet ve inanmaları (Müşfika Abdülkadir, hususî notlarından); Denizlide halk âdet ve inanmaları (Öğretmen Murat Gürsoy, hususî notlarından); İstanbulda çocuğa dair halk âdet ve inanmaları (Öğretmen Tahsin Nejat, hususî notlarından); köhne inanışlar (Reşat, Kızılırmak gazetesi, sayı 210); derleme fileri (*T. D. K.*)].

AFAGAN RÜZGÂRI. Erzurum ve dolayında hazmı bozan, çarpıntı, muannit baş ağrısı, titizlik ve nefes darlığı gibi türlü ârazlar gösteren bir çeşit hastalığa denilir. Bu hastalık, halk arasında, peynir şekeri yedirilmek suretile sağaltılır. İstanbulda buna «Afakan yeli» derler.

[*Bibliyoğrafya: Ö. A.*]

AFAKANI KALKMAK. Yürek çarpıntısına, oynamasına uğramak. «Öyle müteessir oldum ki afakanlarım kalktı».

[*Bibliyoğrafya: Ö. A.*]

AFAKAN KAZANMAK. Yürek çarpıntısına, oynamasına uğramak «Onun derdinden afakan kazandım».

[*Bibliyoğrafya: Ö. A.*]

AFAL. Alık, abdal, sersem, enayi; etrafına bakdığı halde bir şey anlamıyan, şaşkın, bön (Bak: Abullabut, Aval).

[*Bibliyoğrafya: İ. A. H. T; B. T. L.*]

AFALLAMAK. Alıklaşmak, atpallaşmak, sersemleşmek «Öyle bir afallaştı ki !...».

AFAL TAPAL. (Bak: Afal).

[*Bibliyoğrafya: M. D. M.*]

AFAR. Ispanaklı börek (Erzincan ve dolayı).

[*Bibliyoğrafya : D. F.*]

AFAT GİBİ. 1) Çok güzel, başa felâket getirecek kadar güzel, güzelliği tehlikeli.

— 2) Hızlı, korkunç «Afat gibi geliyor; Afat gibi yağmur yağdı».

[*Bibliyoğrafya : İ. A. H. T.; Ö. A.*]

AFİ. Hal, vaziyet; fiyaka, caka, çalım, kurum, gösteriş; yalan, martaval, kıtır.

[*Bibliyoğrafya : B. T. L.; B. AR; İ. A. H. T; Ö. A.*]

AFİ KESMEK. Caka, çalım satmak, gösteriş yapmak, yapamıyacağı işi yapacak imiş gibi davranmak «Bana afi kesme, sonra ben adama ağır otururum».

[*Bibliyoğrafya: B. AR; İ. A. H. T; Ö. A.*]

AFİLİ. Cakalı, çalımlı, gösterişli «Senin gaco amma afili şey ha!».

AFİ YAPMAK. (Bak: Afi kesmek).

[*Bibliyoğrafya: B. A. R. İ. A. H. T.; S. A.; Ö. A.*]

AFSUN. (Bak: Avsun).

AFSUNCU. (Bak: Avsuncu).

AFSUNLAMAK. (Bak: Avsunlamak).

AFŞAR. Halk dilinde daha yaygın olan «Avşar» sözünün diğer bir telaffuzu olup Türkmenlerden önemli bir zümrenin adıdır. Bu kelime, Anadolu lehçesinde çevik (Lice «Diyarıbekir») çabuk iş gören (Aziziye«Sivas» Konya) becerikli (Gâvurdağı «Seyhan») anlamlarına gelmektedir. (Bak: Avşar).

[*Bibliyoğrafya: D. F.; Ö. A.*]

AFTOS. Sevgili, yâr, dost, metres.

AFTOS PİYOS. Önemsiz, değersiz, beş para etmez, derme çatma «Aftos piyos, iki tavuk bir horos».

[*Bibliyoğrafya: B. T. L; B. AR; İ. A. H. T; S. A; Ö. A.*]

AĞ. 1) Kuş tutmağa, bilhassa balık avlamağa mahsus kafes gibi seyrek dokulu tuzaklara denilir. Bunlar ekseriyetle İngiliz sicimi, keten ipliği ile dımışgı denilen sağlam ve kalın iplerden örülerek yapılır. Balık ağlarının «Iğrıp, Serpme, gırgır, kepçe, tıfana, Falye, Salma, Kılıç, Palamut, Hamsi ağı» gibi türlü şekil ve adları vardır. (Bak: Balık ağları). Her ba-

lığın kendine mahsus bir ağı olduğu gibi zokası da (bu maddeye bak) ayrıdır (Bak : Ala, balık avcılığı).

— 2) Köylü kadınlarının başlarına örttükleri kenarları işlemeli beyaz baş örtüsü (Kayseri) (Bak: Ak).

[Bibliyoğrafya : D. F; L. O: M. D. M; Ö. A.]

AĞA. 1) Büyük erkek kardeş, ağabey, ede (Antalya, İzmir, Konya, Uluburlu «Isparta», Kastamonu, Ankara, Zonguldak, Çarşanba «Samsun» Afyon, Söğüt « Bilecik » Gaziantep, Seyhan, Şibinkarahisar «Giresun» , Keşan «Edirne»).

— 2) Baba, peder (Tirebolu «Giresun» , Nevşehir, Niğde, Kayseri, Koçhisar «Çankırı» , Kırşehir, Çorum).

* Ağalık vermekle, yiğitlik vurmakla.
* Ağanın gözü ata tımar.
* Ağası yiğit olanın itbaı kuduz olur.
* Ağası yiğit olanın itbaı sarhoş gezer.
* Ağası yiğit olan adamın iti yavuz olur.
* Ağanın alnı terlemeyince ırgadın burnu kanamaz.

Sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa = hepimiz bey paşayız, fakat bu işi kim görecek, yerinde kullanılan bir halk tekerlemesidir.

Tatar ağası = Hakaretle karışık eğlenme yerinde söylenir bir tabirdir «Şimdi yaya kaldın Tatarağası ! ».

[Bibliyoğrafya : K. H. H; C. T. O; T. D; A. D. D; L. O; Ö. A.]

AĞABABA, AĞBABA. Baba veya annenin babası, dede.

AĞA BAHŞIŞI. Yüzü güldürecek kadar verilen hediye «Eh, işte bu ağa bahşışı oldu» (Çarşanba «Samsun»)

AĞABEY. (Bak : Ağa, 1).

AĞA BİZDEN, BAYRAK BEZDEN OLUR. Konya ve dolayında şerafet ve ululuk ile münasebete konulan bir halk tekerlemesidir.

[Bibliyoğrafya : T. K.]

AĞA DÜŞMEK. Gafil avlanmak.

[Bibliyoğrafya : M. D. M.]

AĞALIK OYUNU. Karagöz oyunlarından biridir. Bu oyun, aynı zamanda «Orta oyunu» repertuvarlarına da dahildir. Karagözdeki şekli şudur :

(Hacıvat perdeye gelmezden evvel bu semaiyi okur:)

«Gördün beni bent ettin,
Ne suçum gördün terk ettin,
Ağyar ile ülfet ettin,
Ne suçum gördün terk ettin.
Şaka diye takılırsın,
Bana gizlice bakarsın,
Beni görmez mi sanırsın,
Ne suçum gördün terkettin »

(Hacivat perdeye iner inmez bu gazeli okur:)

« Bihamdillâh eriştik bezmi hâsu ehli irfana. Safa bahşedelim bülbül gibi sahni gülüstana. Ne ola ehli irfan meclisinde ararken mârifet icra. Virem revnak demadem meclis erbabı rindane. Kusurum afola özrüm kabul. Umarım hatayı mazur tutup bakmıyalar noksana ».

(Perde gazelini okuduktan sonra Padişaha ve millete bir dua ederek Karagözü çağırmağa başlar, Karagöz aşağıya gelir, Hacıvatın yakasına sarılır).

Hacivat — Ulan yakamı bırak.
Karagöz — Bırakmıyacam.
H — Brakmıyacaksın amma baş parmağını burnuma soktun.
K — Sen de yumruğunu avurduma vurdun.
H — A külhani, senin gelişin adam gibi değil.
K — Ya nasıl geldim.
H — Nasıl geleceksin, bir patırtı bir gürültü, bir vaveylâ koptu.
K — Hangi bahçeden koptu?
H — Ne o ?
K — O mavi leylâk.
H — Ben sana mavi leylâk mı diyorum.
K — Ben de sana kırmızı zambak mı diyorum, a kereta !
H — Hep söylediğin sedrebeki.
K — Aman Hacivat, bir baş da bana alıver.
H — Ne o ?
K — O sert tömbekiden.
H — Ben sana sert tömbeki mi diyorum.
K — Ya ne diyorsun?
H — Canım, bütün söylediğin abuk sabuk.

K — Sana selâm etti arnavut Sadık.
H — Canım, senin pederin sağ mı, hayatta mı?
K — Ayakta değil, oturuyor.
H — Canım, pederinin ismini soruyorum.
K — Bizim pederin ismi yoktu.
H — Canım, pederinin adı yok mu?
K — Atı sattı, İspiri de koğdu.
H — Canım, pederinizi ne diye çağırırlar?
K — Yaban kerevizi.
H — Validenin adı?
K — Bayır turpu.
H — Teyzenin adı?
K — Prasa.
H — Biraderinin adı?
K — Dereotu.
H — Çoluk çocuk?
K — Soğan salata.
H — Büyük badanın adı?
K — İri lâhna.
H — Soy sop?
K — Zerzevatçı dükkânında, zerzevat makulesiyiz.
H — Bilâder, yeriniz güzel midir?
K — Hepimizin ayrı ayrı, bölme bölme.
H — Altınızda ne döşeli, halı mı döşeli?
K — Kaba zift döşeli.
H — Neden o?
K — Altımıza çok işeriz de onun için.
H — Bilâder, sana pederimden üç tane nasihat var, öp elimi de sana bunları söyleyim.
K — Hacivat, ben nasihat istemem.
H — Yok kardeşim, sen ahbabım olduğun için sana bu nasihatı vereyim, pek ziyadesile sakla. Bunun herbir tanesi elli lira değer.
K — Canım ben nasihat tutmam.
H — Sen bu nasihatı dinle, fena olursa yine bana ver.
K — Söyle bakalım.
H — Bilâder, zenginlikten züğürtlük iyidir derler buna inanma (der Karagöze bir tokat vurur).

K — Eyvallah (der düşünüp); bu iki nasihati de başkasına ver.
H — Yok kardeşim, üçünü de sana vereceğim.
K — Haydi ver bakalım.
H — Yayalıktan atlılık iyidir derlerse ona da inanma (der bir tokat vurur).
K — Eyvallah (der yine düşünür).
H — Tokluktan açlık iyidir derlerse, ona da inanma (deyip yine vurur).
K — Hacivat, bitti mi ?
H — Bitti.
K — Ah rahmetli peder.
H — Ne oldu rahmetli pedere?
K — Bana güzel nasihat verdi idi, sana birisi nasihat verse bunu ona ver dedi.
H. — Ne olacak bu ?
K. — Ben de sana vereceğim.
H. — Ben nasihat almam.
K. — Ben de almıyacaktım amma sen bana zorla verdin.
H. — Ver bakalım.
K. — Bana babam dedi ki sana birisi nasihat vereceğim diye dayak atarsa, sakın ona karşısında durup da dayak yeme (der Hacivada bir tokat vurur, Hacivat kaçar).
K. — Kerata, sana dayak atacağım demiyorda sana nasihat vereceğim diye beni döğüyor (deyip o da çekilir)
(Bu türkü ile bir acem gelir :)

«Hayli dem zinciri zülfü
Aşkının meftunuyum,
Bir saçı leylâ ligünsün (?)
Ruhsarının meftunuyum;
Hayranın olam kurbanın olam
Sergerdanıyım,
Aman yâr aman
Biçarenim vay».

(Badehu perdeye geldiğinde bu gazeli acem Baba Nohut avaz ile okur.)

« Kande varsa âşıki biçare
Cananın arar,
Derdi ile bimar olan elbet

Dermanın arar.
Sanma rahminden sunar
Desti dili mecruhî men,
Ol kemanı ebru ciğerde
Tiri müzgânın arar».

H — (Karşılayarak) vay efendim, safa âmedi, safa âmedi, kandahâr gülü he hey.

Nohut — Bes ki hoş âmedi, hoş âmedi, ki meydan bülbülü he he hey.

K — (pençereden bakar) vay hoşaf yedi, kim yedi?

H — Ez gücâ meni, ez gücâ meni ?

N — Isfahan âmedem.

K — (pecereden) ıspanakçı Ahmet ağa ?

N — (Karagöze hitaben) çekil direm, sen menimle mezzah mı idersen?

K — Estepeta testepeta peş kütah.

N — Farisi bilirsen?

K — Bilirim.

N — Daniş görüm köpekoğlu.

K — Eğer bahi hurşidi nazareti kirti pirti, pekirti kirti pirti.

N — Ele nasıl farisidir?

K — Bu ham farisi, daha olmadı.

H — Haydi Karagöz, git oradan arsızlık etme.

K — Nemelâzım (deyip gider).

H — Efendim, hangi dağın gülüsün, hangi bağın bülbülüsün? Hangi canibin selâmını getiripsin ?

N — Özümden sual edirsen diyarı Hemedan, diyarı Isfahan, diyarı Hoy, diyarı İrandan gelirem.

H — Öyle ise hoş geldiniz; diyarı İranda ne isimle yad olursunuz ?

N — Hoca Serfürazoğlu Baba Nohut dimekle meşhur.

H — Maşallah efendim, Baba Nohut.

K — (pencereden) maşallah efendim Baba Yoğurt. Hacivat, torba ile mi teşrif etmiş, yoksa kâse ile mi ?

H — Ne o?

K — Baba Yoğurt.

H — Canım değil, Baba Nohut.

M. Şakir Ülkütaşır

 KIRKLARELİLİ TEVFİK BEY BABA

Türk Edebiyatı tarihine geçmemiş ve bu suretle hayatı ve eserleri meçhul kalmış bir çok şâirlerimiz olduğunu tetkiklerimizden anlıyoruz. Hem de bunların içinde eserlerini çok ince ve sanatkârane olarak işlemiş olan önemli şâirlerimiz vardır. Trakyada yaptığım ve yapacağım tetkikler esnasında tesadüf ettiğim ve edecek olduğum bu unutulmuş şâirlerden sırası geldikçe birer birer bahsedeceğim.

Tevfik bey baba ondokuzuncu asrın, yalnız şahsiyeti ve kısmen hayatı tarihe geçmiş ve fakat şairliği ve eserleri meçhul kalmış bir Türk bektaşı şâiridir. Şairin ataları, Türkiyeye göç eden Kırım beylerinden imiş. Hattâ bugün bile (Tekke Şihleri) ve (Ariz Baba) [1] çiftlikleri adını alan büyük bir arazi ve emlâk, bu soyun evlâtlarının tasarruf ve mülkiyetindedir. Bu soy bektaşi ulularından imişler. Bu arazide kendi soylarından olduğu söylenen (Ariz Baba) ve (Kanber Baba) adında iki bektaşi evliyası yatar. Tevfik bey baba Kırklarelinde doğmuştur. Bektaşi tarikatine intisap eden şair, 93 Rus muharebesinde İstanbula gittiği zaman Rumelihisarında Nâfi baba ile görüşmüş ve ondan icazet alarak baba olmuştur. Harpten sonra yurduna dönen (Tevfik bey) koyu mutaassıb bir (Bektaşi babası) olmuştur. O sırada Bulgaristandan Türkiyeye kabul edilip hicret etmiş olan atmış bin kişilik (Bedrettin) tarikatına mensup bir Türk kabilesini, çiftliklerinde bol yemek ve bol ücretle orakçılık hizmetinde kullanarak onların kalbine girmiş, ve bu kabilede Tevfik bey babanın inanışına ve(Şirülgûnne) uyarak ve inanarak yavaş yavaş bir çoğu Bektaşi tarikatine girmiştir. Tevfik bey baba, pek zengin olduğu için (Babalığı) başka babalar gibi (dünyalık taplamak için) değil; pek ziyade inandığı ve candan kul olduğu Bektaşiliğin inkişafı için (hasbetenlillâh) yapıyordu. Tevfik bey baba bu rolünde şâirliğinden pek istifade ediyordu. Onun nefesleri her cemde büyük bir heyecanla okunuyor ve çok tesir bırakıyordu.

Şâirin yalnız bir kusuru vardı. Bu kusuru onu menfalara kadar götürmüştü. Kırklareli softalarına sokaklarda bağırarak çatıyor, bunu yaparken de şeriatı alenen tahkir etmiş oluyordu. Şâir varlığına güveniyordu. Fakat hocalar mazbata yapmışlar ve onu Trabulusgarbe sürgün ettirmişlerdi. Şair bir müddet sonra yine varlığı eseri olarak menfadan dönüyor, fakat bu defa hocaları daha ziyade hırpalıyordu. Httâ bir gün ezan okuyan müezzini hocalara göstererek:

[1] Halk, bu zata (Arzu Baba), (Arif Baba) da derler.

— Bak, bu serseri . . . çını yırtarak sizi çağırıyor, diyerek onları kızdırıyor. Fakat hocalar ikinci defa olarak yine Tevfik bey babayı Trabulusgarbe sürgün ettirmeğe muvaffak oluyorlar.

Bu defa menfâ hayatı uzun oluyor. Şâir kolay kolay menfâsından dönemiyor. Menfada çektiği mihnetleri, kendi kusurunu şiirlerinde terennüm ediyor:

Erenlerden budur nutuku nasihat
İncinme gel gönül tahammül eyle.
Ne gelirse haktan gelir hakikat,
İncinme gel gönül tahammül eyle.

Er oldur âlemde irfânı bilüp
Esrar dilinden mihmânı bilüp,
Haktan ne gelirse noksânı bilüp,
İncinme gel gönül tahammül eyle.

Kûşei mihnette derdü firkatte,
Diyârı gurbette âhühasrette
İstikamet göster cevrü mihnette,
İncinme gel gönül tahammül eyle.

Gafil olma uyan havâbı gafletten,
Mümin olan hâli değil mihnetten,
Muhibbi sâdıklar dönmez mihnetten,
İncinme gel gönül tahammül eyle.

Sıtku sadâkatle güzârı aşk ol,
Geçüp mâsüvâdan dîdârı aşk ol,
Mansur gibi hakka berdarı aşk ol.
İncinme gel gönül tahammül eyle

İncinme incitme hiç bir safâtı,
Arayup kendinde bulasın zâtı,
(Tevfik) tarîkatın budur necâtı,
İncinme gel gönül tahammül eyle

Tevfik bey babanın üçüncü defa olarak da Trablusgarba sürgün edilmiş olduğunu söylerler. Nihayet şair 312 yılında menfası bulunan Trablusgarpta ölmüş ve orada kalmıştır.

Bu Tevfik bey babayı bazı arayıcılar (Muzikai hümayun) lu diğer bektaşi şairi (Tevfik bey) ile karıştırmışlar ve eserlerinin bazılarını da ona isnat etmişlerdir. Şu manzumesi Trakyada pek şöhretlidir. Evvelce her (cem) de mutlaka okunurdu.

Açma zülfün aklım târumâr eyler
Havalandı gönül perişânedir.
Ne eylerse bunu bana yâr eyler
Çekilen çileler imtihânedir.

Derdinle efendim sarardım soldum,
Bir haldeş oldum bilmem ne oldum,
Cihânın içinde ben gedâ oldum,
Bulunmaz akrânı ah bir dânedir.

Urma tabip neşteri dil yâresine,
Şu derdi aşkımın bak çâresine,
Rahim kılmak ben bu bîçâresine,
Lütfü kereminden bir ihsânedir.

Yine dil mülküne düştü bir harik,
Râhı aşkta kim olur bana refik,
Aldanma kârhane devrine (Tevfik)
Uyanlar cümlesi hep divanedir.

Bu nefes bazı mıntakalarda « sem » denilen oyunlar esnasında da oyun hareketine göre söylenirdi. Bunun husûsî bestesi benim (gizli halk musikisi) koleksiyonumda vardır.

Şâirin sanati ve güzel eserlerinden birkaç örnek verelim:

Aşkı muhabbetle bizim erkândan,
Gelin canlar âbı kevser içelim.
Kevserin sâkîsi şâhı merdandan,
Gelin canlar âbı kevser içelim.

Sâkî, bu dem, [1] bizim imânımızdır,
Mukavves kaşların kurânımızdır,
Şerâben tahurâ erkânımızdır,
Gelin canlar âbı kevser içelim.

Derdi alıp mektebi irfâna gelip,
Nûru nübuvvetle îmâna gelip,
Huzûru hazrete sultâna gelip,
Gelin canlar âbı kevser içelim,

Meclisimiz nûruziya değil mi,
Yardımcımız bizim hüdâ değil mi,
Bir vücuttan cümle eşyâ değil mi,
Gelin canlar âbı kevser içelim.

Böyle kurulmuştur hükmü bidayet,
Gerçek erenlerden gelsin inayet,
Allah eder (Tevfik) bize hidayet,
Gelin canlar âbı kevser içelim.

*
* *

Horasan mülkünden Rûma geçenler,
Hünkâr Hacı Bektaş Şah Seyt Ali.
Hâkikat destinden şerbet içenler,
Hünkâr Hacı Bektaş Şeh Seyt Ali.

Biri yürütmüştür cansız duvarı,
Biri tığdan geçirmiştir küffarı
Biri âşıkların dili küftarı,
Hünkâr hacı Bektaş Şah Seyt Ali.

Biri müminlerin kıblegâhıdır,
Biri Rumelinin padişâhıdır,
Biri âsumânın mihrümâhıdır,
Hünkâr Hacı Bektaş Şah Seyt Ali.

Biri sülâlei hayrülbeşerdir,
Biri Ali Ahmet nesli Haydar
İkisi yek vücut hakka mazhardır,
Hünkâr Hacı Bektaş Şah Seyt Ali.

Güdâ (Tevfik) böyle beyanım benim,
Târiki müstakim erkânım benim,
Ervahı ezelde imânım benim,
Hünkâr Hacı Bektaş Şah Seyt Ali.

*
* *

[1] Buradaki dem, (mey) manâsınadır.

Ezel mektebinde hocai irfan,
Ders aldırdı bize Ümmülkitaptan,
Allemel'esmâyı okudum ey can,
Ülülebsar olup göz açtım habdan

Yurdu âlemde hayyü mematım,
Ayrı gayrı değil safâtı zâtım,
Levze tebdil oldu küfrü zulmanım,
Görüp geçtim on sekiz bin hicaptan.

Gönül hânesidir Kâbei halil,
Fesemme vechullah burhanı delil,
Lâ teknetû min rahmetillâhı bil
Lâhavf aleyhim korkma azaptan.

Zılli arşta mâhı Enver Alîdir,
Ali Kanber, Kanber dahî Alidir,
(Tevfik) Refikin Haydar Alîdir,
Sana yeter himmet ebulturaptan.

*
* *

Sâki dudağının lezzet balından,
Arzu eder gönül, can değil midir.
Şarâbı lâlinin rengi alından,
Kızıl renge düşen kan değil midir.

Nedir bu reftârın ey servü kamet
Bâğı hüsnün gördüm, başka letafet,
Cemâlinde senin nûru hidâyet
Yüzünde görünen an değil midir.

Murtaza Alinin inâyetile,
Cümle evliyanın kerâmetile,
Ezcümle hüdânın hidâyetile,
(Tevfik) bu mertebe şan değil midir.

*
* *

Mehmet Alinin kurduğu yoldur,
Hacı Bektaş tarikine gidelim.
Âdap ile erkân ile usuldür,
Hacı bektaş tarikıne gidelim

Bir noktayla haber aldık Aliden,
Bu esrara irdik kâlü belâdan,
İmam evlerinde kızıl deliden,
Hacı Bektaş tarikine gidelim.

Ehli beyte ikrârımız merâmı,
On ikidir Nâcilerin imamı
İçelim vahdetle engûru câmı,
Hacı Bektaş tarikine gidelim.

Gönül birlik ile aşka yol bulup,
Nûru îmân ile kalbimiz dolup,
Makâmı vahdette yek vücut olup,
Hacı bektaş tarikine gidelim.

(Tevfik) bu meydana girdik hû deyu,
Sırrı Muhammede erdik hû deyu,
Öz canımız Hakka verdik hû deyu,
Hacı Bektâş tarikine gidelim.

*
* *

Ervâhı ezelde beli diyenler,
Gürûhu Bektaşi ruhu Nâcidir.
Allah bir Muhammed Ali diyenler,
Gürûhu Bektaşi ruhu Nacidir.

Nahşi kasemnâda ikrar edenler,
Râhı hakta şâhı serdâr edenler,
Yüzü yerde özün berdâr edenler,
Gürûhu Bektâşi ruhu Nâcidir.

Er Hak yolun bilüp giren usûle,
Hak katında şâyân olur kabûle
Can baş fedâ eden âli resûle,
Gûrûhu Bektâşi ruhu Nacidir.

Güruhu Nâciler gördü miğracı,
Muhammed Aliden giydiler tacı,
(Tevfik) tarikatin dinin münhacı,
Güruhu Bektâşi ruhu Nâcidir.

Gelecek yazımız da şair (Hacı Rasih baba) dan bahsedeceğiz.

Vâhit Lütfi Salcı

KASTAMONİLİ ÂŞIK FEVZİNİN KOŞMALARI

Necâbeti arzularız tâlibiz
Asılsız kişinin yuf şerefine
Delinmedik incisine ragıbız
İtibar etmeyiz boş sedefine.

*

Dal kılıç duruyor delikanlı yar
Tiri müjgân ile bağrımı oyar
Pek de göğüs verme ayağın kayar
Ya kan ırmağına, ya hedefine.

*

Sevimlidir ayinei hayâli
Sevdalıdır cazibei makâli
Açılmasın sahifei cemâli
Fevzi mum yapıştır üst tarafına.

*
* *

Zinetlensin nazlı yârin yanağı
Aşkın cevher nişanını takalım
Alevlensin muhabbetin çırağı
Çeşmimizi ocağına yakalım.

*

Gerdun ve gabkabı billur dağıdır
Nazenindir sevilecek çağıdır
Vücûdü pek beyaz süt ırmağıdır
Damla damla deryasına akalım

*

Revnaklıdır, rifatlidir bu pazar
Herkes birbirinin kuyusun kazar
Ayinei tecellide ne yazar
Fevzi ne gösterir haydi bakalım.

*
* *

Sevdim seni candan ey şuh gayetle
Çirkin de olsan beğendim dedim
O kaddükametle, bu nezaketle
Salın Salın servi bülendim dedim

*

Yeter gezme yeter evci rifatte
Doğ şemsi tâbânım kaldım zulmette
Diyârı gurbette dârı hasrette
Gel yetiş ölmeden dilbendim dedim.

*

Fevziyim aşkınla yanarım hâlâ
Kül olmak âşıka âlâdan âlâ
Seni bu hallere getirdim ammâ
Yüz bin kere beğim efendim dedim.

*
* *

Aman ey sevdiğim gül gülüstâna
Karşımda bir kere dallanarak gez
Baş eğme âkil ol cinsi nâdâna
Ey servi revanım sallanarak gez.

*

Yettise yetmiştir yar frakların
Tut ağzıma gayrı bal dudakların
Solmasın der isen gül yanakların
Hicâbı aşk ile allanarak gez.

*

Âhu gözler süzülmeğe başlasın
Düğmelerin çözülmeğe başlasın
Hele Fevzi üzülmeğe başlasın
Her zaman yanında ballanarak gez.

*
* *

Bak şu duruşuna kaşı kemânın
Yine dal kılıcı kanlı zağlıdır
İki âhûları ruhu revanın
Ciğerimde gezer karadağlıdır.

*

Ballıdır allıdır şirin dudağı
Ağzından akıyor şeker ırmağı
Şu mevlevi peçesinin turağı
Konya civarında meram bağlıdır.

*

Ebedidir aşk yolunda sebâtım
Müsâvîdir hayatımla memâtım
Zülf zincirinde takıldı zâtım
Fevzi temelinden ağlı bağlıdır.

*
* *

Bayramlık sırmalı mendili geldi
Nezaketli bir danenin elinden
Karanlık gönlümün kandili geldi
Alessabah Ferdanenin elinden

*

Öyle bir mendil ki tellidir ucu
Kuş resmi yapılmış bellidir ucu
Yelkenli hotazlı yellidir ucu
Yadigârdır mestânenin elinden

*

Halim efendiye nisbet göründü
Zannım bu kız bize kısmet göründü
Kaderim bu imiş vuslat göründü
Fevzi yapış Dürdânenin elinden

*
* *

Bir çırağı hâsın desti nizına
Anam olsun diye mizan vermeli
Vicdan pâkine dilnivazına
İdraki pek azdır iz'an vermeli.

*

Tiritcidir şöhreti var şanı var
Hakikaten saffeti var kanı var
Kahramandır kuvveti var, canı var
Böyle bir arslana kalkan vermeli.

*

Şefik efendiden zekât istiyor
Ramazan gelmeden heyhat istiyor
Yüzü kızarmadan bizzat istiyor
Matlubu ne ise aman vermeli

*

Demiş üçyüz dirhem sabun olmalı
Sandığımız şeker ile dolmalı
Keyfimiz gelmeli, yerin bulmalı
Akşamda sabahda her an vermeli.

*

Kahvenin hakkını aslâ unutmam
Bir kıyye gelmezse orucu tutmam
Severim helali, haramı yutmam
Sabırsızım âyan beyan vermeli

*

Çıkarmı hatırdan hiç zeytin yağı
Uyandırmalıdır bizim çırağı
Güllaç baklavası yüzümün ağı
Sahurda, iftarda cânan vemeli.

*

Tiritcinin gözlerini yumverin
Lâmba yakmaz fenerine mum verin
Şarap içmez bayram gelsin rom verin
Şimdi ramazandır ayran vermeli.

*

Hediye istemiş Arzu Kanberden
Gayet nezaketle kara biberden
Dedim esirgenmez böyle dilberden
Çocuk fıkaradır ihsan vermeli

*

Kurtulsun tiritci kaş göz çatmadan
Esmayı başına sıçıratmadan
Başka tekkelerde göbek atmadan
Bir tekke var anda meydan vermeli

*

Bir iş görürken acele ever
Bitmez ise o iş leblerin gever
Acı ekşi yemez pehrizi sever
Yağlıdan hâzetmez yavan vermeli.

*

Nezaket tsahibi temiz soyludur
Gâyet sadakatli güzel huyludur
Az da hile bilir güdek boyludur
Boyuna münasip kaftan vermeli

*

Kibardır tiritci konyak da atar
Gayretlidir geceleri az yatar
Helva da, tirit de bir yanda satar
Başını sokacak dükkân vermeli

*

Ne itsersen iste geçme dilekten
Dörtyüz dirhem reçel vişne çilekten
Koyundan, keçiden, dana, inekten
Zilhicce geliyor kurban vermeli.

*

Daha ne istersin dedim tiritci
Anahtar da ister dedi kilitci
Doymadı gözlerin behey pelitci
Dizinde takat yok derman vermeli.

*

Gömleğimin astarı yok ağlarım
Karnım kâh aç kâhice tok ağlarım
Fitre gelmezse pek çok ağlarım
Kış gelmeden yatak, yorgan vermeli.

*

Duydun mu emrimi her yeri oynak
Dâsitan boş değil kulak ver ahmak
Güzelce bir tirit bir şişe konyak
Bir gece Fevziye mihman vermeli.

Toplıyan

Tâlat Mümtaz Yaman